

Spellingonderwijs op de Klokbeker

Maart 2009

Spellingonderwijs is een belangrijk en noodzakelijk onderdeel van het taalonderwijs op school. Dit document beschrijft hoe we het spellingonderwijs aanbieden en welke principes daaraan ten grondslag liggen.

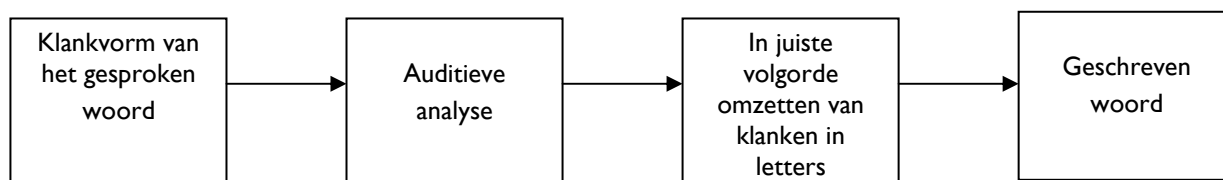
Spelling: twee fasen

In het spellingonderwijs kun je twee fasen onderscheiden: het aanvankelijk spellen en het gevorderd spellen. Hieronder beschrijven we kort de verschillen tussen die twee.

Aanvankelijk spellen

In de fase van het aanvankelijk spellen leren de kinderen klankzuivere woorden schrijven. Deze fase gaat in ons onderwijs gelijk op met de fase van het aanvankelijk lezen. (zie ook toelichting leesclubs).

Hierbij zijn drie zaken belangrijk: de klankvorm van het gesproken woord, de auditieve analyse en de klank-tekenkoppeling. De stappen van aanvankelijk spellen zijn daarbij:

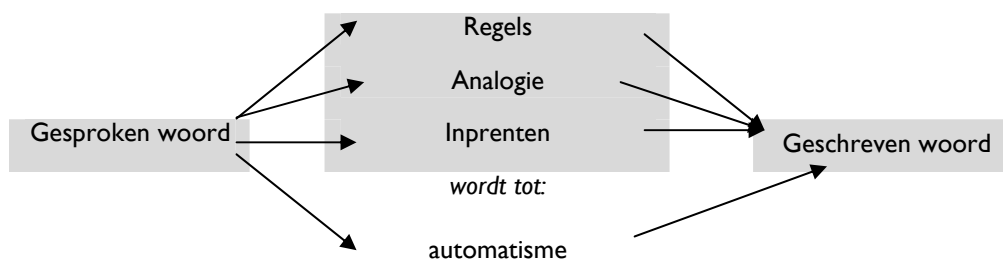
Kort gezegd komt het aanvankelijk spellen hierop neer dat je schrijft wat je hoort. Uitgangspunt hierbij is dat kinderen een voldoende ontwikkelde auditieve discriminatie en analyse.

We kennen in deze fase de mkm, mkmm; mmkm; mmkmm-woorden. Lastige woorden zijn die woorden die anders klinken dan je ze schrijft (plakletters, zoals mellek, dwerrug, fillum).

Gevorderd spellen

Kenmerkend voor de fase van gevorderd spellen is dat de beheersing van de auditieve analyse en de klank-tekenkoppeling niet meer voldoende is om tot de juiste schrijfwijze te komen. Daarom is het nodig dat de leerling regels en afspraken leert op grond waarvan hij kan beslissen wanneer en hoe hij van het alfabetische principe moet afwijken.

De stappen daarbij zijn:

Opbouw van het spellingonderwijs gaat via verschillende routes. Hoe deze routes tot stand kunnen komen wordt hierna uitgelicht.

Spellingroutes

De vrije route

Kinderen die zich goed ontwikkelen (= LR 120% of hoger) doorlopen de vrije route. Zij mogen met volledige vrijheid hun spellingsdiploma's halen door het zelfstandig maken van opdrachten uit de spellingkast of op de computer (Ambrasoft)

De begeleide route

Kinderen die zich normaal ontwikkelen (= LR 90 – 119%) volgen de banende route, waarbij zij per week of thema een aantal gerichte spellingscategorieën krijgen waaraan zij moeten werken. Op welke manier zij daaraan werken is nog te kiezen voor hen. Deze kinderen hebben mogelijk ook tenminste eens per week een instructiemoment nodig (workshop). Voor deze kinderen zijn structuurkaarten beschikbaar.

De clubroute

Kinderen die zich onvoldoende ontwikkelen (LR < 90%) volgende sturende route. Daarbij is het uitgangspunt dat zij een clubroute volgen waarbij voldoende instructie gegeven wordt en waarbij een geplande opbouw van de spellingcategorieën wordt aangeboden. Welke opbouw dat is, staat in de tabel van categorieën. De instructie wordt ondersteund met opdrachten uit de spellingkast of Ambrasoft.

Voorwaarden:

Voor effectief spellingonderwijs achten wij de volgende voorwaarden noodzakelijk:

- Er is een eenduidige aanpak voor de spellingregels. (José Schraven)
- Er is voldoende zelfcorrigerend materiaal per categorie in de spellingkast.
- Er is een volgsysteem.
- Er is een eenduidige instructie aanpak, passend bij de route.
- Extra begeleiding vindt altijd plaats na een analyse van de toetsen .

Het PI-dictee is de normatieve toets voor spelling en voor de uitgangspunten van de instructie nemen we de werkwijze van "Zelfstandig Spellen".

Omdat tijdens de fase van het aanvankelijk lezen de taal en de regels gebruikt worden van José Schraven, hanteren we die terminologie ook tijdens de spellingslessen.

Vanwege de verscheidenheid aan materialen krijgen kinderen ook te maken met verschillende regels en rijmpjes. Structuurkaarten maken het voor de kinderen overzichtelijk. Spellingzwakke kinderen hebben een eigen structuurkaartje en de structuurkaarten hangen herkenbaar in de spellinghoek.

Opbouw Spellingonderwijs en de daarbij behorende diploma's:

5.1	km woorden: <i>in</i>	10.1	Woorden met sch-: <i>schip</i>
5.2	mk woorden: <i>toe</i>	10.2	Woorden met -eer, -oor -eur: <i>speer</i>
5.3	mkm woorden: <i>kip</i>	10.3	Woorden uit de vriendjesflat: <i>melk</i>
5.4	(m)kmm woorden: <i>hals</i>	10.4	Klankzuiver samengestelde woorden: <i>huisdier</i>
5.5	mmk(m) woorden: <i>stok</i>	10.5	Woorden (beginnend) met -f-: <i>fluit</i>
5.6	mmkmm woorden: <i>plaats</i>	10.6	Woorden op -ng: <i>long</i>
		10.7	Woorden (beginnend) met s-: <i>slang</i>
15.1	Woorden met eind -d: <i>rand</i>	20.1	Open klankgroep: <i>boten</i>
15.2	Woorden met -aai, -ooi, -oei: <i>kraai</i>	20.2	Woorden met -cht: <i>wacht</i>
15.3	Woorden met mmm: <i>straks</i>	20.3	Woorden met -eeuw, -ieuw, -uw: <i>spreeuw</i>
15.4	Woorden met toonloze /e/: <i>behang</i>	20.4	Woorden (eindigend) op -ee: <i>snee</i>
15.5	Woorden (beginnend) met -v-: <i>vlag</i>		
15.6	Woorden op -nk: <i>vink</i>		
15.7	Woorden (beginnend) met z- : <i>zweep</i>		
25.1	s/z verandering: <i>laarzen</i>	30.1	Woorden op -lijk: <i>eerlijk</i>
25.2	f/v verandering: <i>duiven</i>	30.2	Lange woorden, open klankgroep: <i>onmogelijk</i>
25.3	Woorden op -ig: <i>nodig</i>	30.3	Lange woorden, medeklinkerverdubbeling:
25.4	Medeklinkerverdubbeling: <i>bellen</i>		<i>verschrikkingen</i>
25.5	Verkleinwoorden met -(t)je: <i>randje</i>		
40.1	Woorden op -heid: <i>eenheid</i>	50.1	/sj/ geschreven als ch-: <i>chauffeur</i>
40.2	Meervoud: klinker en 's: <i>paraplu's</i>	50.2	/oo/ geschreven als -au of -eau: <i>cadeau</i>
40.3	/zj/ geschreven als -g: <i>page</i>	50.3	Woordspecifieke fouten: <i>althans</i>
40.4	Open klankgroep met /ie/ als /i/: <i>notitie</i>	50.4	/s/ en /k/ geschreven als c-: <i>cent</i>
40.5	/ies/ geschreven als -isch: <i>praktisch</i>	50.5	Wel/geen -e- in lange woorden: <i>ontzaglijk</i>
40.6	Woorden op -teit: <i>kwaliteit</i>	50.6	Wel geen hoofdletters: <i>Nederland, april</i>
40.7	/(t)sie/ geschreven als -tie: <i>portie</i>	50.7	Bijv. gebruikt volt. deelwoord: <i>beroemd</i>
		50.9	/ks/ geschreven als -x-: <i>taxi</i>
60.1	/oel/ geschreven als -ou: <i>souvenir</i>		
60.2	-ë- in -ië- of -ieën: <i>kolonieën</i>		
60.3	Woorden met -aise, -air(e): <i>populair</i>		
60.4	/sji/ geschreven als -ci-: <i>sociale</i>		
60.5	/ie/ geschreven als -y-: <i>hypocriet</i>		

Op de leerlijnen staat als doel aangegeven:

Ik schrijf alle woorden uit de middenbouw/bovenbouw altijd goed op

Maar bij kinderen is op dit moment helemaal niet bekend welke woorden dit zijn. Als uitgangspunt hiervoor nemen we deze verdeling: de woorden uit de middenbouw staan in lichtblauw (categorie 10 t/m 30), de woorden voor de bovenbouw in oranje. De categorie 5 woorden worden behandeld in de leesclubs. Daarvoor wordt geen apart spellingsaanbod gerealiseerd, tenzij er in de auditieve analyse problemen zijn bij kinderen, dan kan er via de zorgroute een handelingsplan op worden gemaakt.

Kinderen kunnen voor hun portfolio's diploma's halen van verschillende categorieën. in de middenbouw kunnen ze dus 5 spellingsdiploma's halen, in de bovenbouw 3.

Consequenties voor de leeromgeving

Elke unit beschikt over een spellingkast die aansluit bij de spellingcategorieën van die unit. De werkjes die gaan over een spellingregel worden gecodeerd met het de pictogrammen van het woordblad middenbouw en bovenbouw.

Kinderen hebben de beschikking over structuurkaartjes en in of bij de spellingkast hangen de structuurkaarten vergroot en herkenbaar ter ondersteuning voor kinderen.

Het materiaal in de kast biedt mogelijkheden om vanuit verschillende leerstijlen aan de slag te gaan met spelling. Er is een overlappend aanbod in de midden- en bovenbouw voor categorie 30.

Het geven van workshops

Bovenstaande werkwijze biedt veel aanknopingspunten voor het geven van workshops. Je kunt op basis van de lijst met categorieën ook een verdeling maken van het aanbod in een jaarplanner. Voorbeeld: de middenbouw moet 28 categorieën behandelen, in 40 weken tijd (= 2 jaar). Daarbij komt nog wat herhaling. Op basis van deze gegevens kun je dus ook gaan nadenken over een gepland aanbod van de workshops.

De handleiding van “Zelfstandig spellen” biedt veel houvast voor het voorbereiden van zo’n workshop. Er staan didactische tips in en aanknopingspunten voor oefening. Bovendien zijn er twee kopieerbanden met aansluitend oefenmateriaal.

Het blijft wel belangrijk om als leerkracht de insteek van een workshop wel volgens de Natuurlijk Leren principes te blijven aanbieden. Dit betekent o.a. dat je vooral uitgaat van het schrijven van teksten. Spelling maakt immers niet voor niets onderdeel uit van de leerlijn: wil je lezen wat ik geschreven heb?! Teksten publiceren. In de bovenbouw krijgen kinderen vanaf groep 7 een inlognaam voor TIO en schrijven dan 20 teksten per jaar als bewijs voor deze lijn. Deze teksten kunnen ook als huiswerk meegegeven worden.

Contextrijke woorden

Ons thematische onderwijs biedt veel mogelijkheden om te werken met contextrijke woorden. In de clubroute kan gebruik gemaakt worden van een thematisch woordpakket van de categorieën die tijdens de clubs worden aangeboden.

Werkwoordspelling / zinsontleding

In de bovenbouw worden ook workshops aangeboden met als onderwerpen werkwoordspelling en zinsontleding. Daarbij ligt de nadruk op de meest voorkomend woordsoorten. Deze staan aangegeven op het blad “woorden van de bovenbouw”.

Ook hier geldt dat er een vrije route, een begeleide route en een clubroute is (zie beschrijving bij spelling). In de spellingkast is voldoende zelfstandig te verwerken materiaal om aan deze onderwerpen te kunnen werken. Ter ondersteuning wordt kinderen één vaste strategie aangeleerd. Deze strategie wordt door alle leerkrachten in de workshops en in de coaching gehanteerd (zie strategieblad werkwoordspelling).

Toetsing van de werkwoordspelling gaat via de computer (Ambrasoft) en via de werkwoordspellingtoetsen. Deze laatste toetsen zijn feitelijk oude versies van de Cito eindtoets, aangepast voor eigen gebruik. Zodoende kunnen we de opbrengsten meten aan een genormeerde toets (Cito eindtoets) en raken kinderen gewend aan de vraagstelling van de Citotoets. Kinderen in de vrije route mogen zelf om een toets vragen, kinderen in de begeleide route ook, maar maken er tenminste 1 per jaar en de kinderen in de clubroute maken 3 keer per jaar een controletoes. Voor deze toetsen geldt een 80%-norm.

Diploma's

Kinderen kunnen dus voor spelling vier diploma's halen en 1 diploma voor werkwoordspelling/zinsontleding. Op de diploma's staan de categorieën waarvoor het bewijs geleverd is. Via het woordenblad kunnen de kinderen gericht werken aan hun spelling, waarbij ze de route kunnen nemen die bij hen past. Daarnaast kunnen ze door de verschillende oefenmaterialen ook aansluiten bij hun eigen leerstijl. Zo blijven de uitgangspunten van Natuurlijk Leren centraal staan bij de aanpak.